

*Almantas Leika**
Baltijos gynybos koledžas

Lietuvos vadovaujama provincijos atkūrimo grupė Afganistane – pasiekimai ir iššūkiai

Straipsnyje pateikiama informacija apie Provincijos atkūrimo grupės (PAG) uždavinį, organizaciją, užduotis ir būdus joms įgyvendinti. Pripažįstama, kad iškeltas uždavinys reikalauja pastangų stabilizavimo ir rekonstrukcijos srityse. Įvardijant pagrindinius iššūkius – mažas karių skaičius, neadekvati kova su narkotikais, praraja tarp stabilumo ir rekonstrukcijos, žemas Afganistano vyriausybės pajėgumas – teigiama, kad PAG pasiekė reikšmingų rezultatų užtikrinant stabilumą, kai pasiekimai rekonstrukcijos srityje nėra įtikinami. Siekdama būti sėkminga, PAG turėtų daugiausia skirti dėmesio užduotims, užtikrinančioms stabilumą, įtraukiant vietinę valdžią ir kitus partnerius bei ieškant didesnių tarptautinių donorų, kurie vykdytų rekonstrukciją.

Įvadas

Po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristų išpuolių Niujorke ir Vašingtone JAV ir Jungtinė Karalystė pradėjo atakas prieš *AlQaedą* ir jos lyderį Osama Bin Ladeną, kuri priglaudė Talibano režimas Afganistane. Po šių atakų Talibano režimas krito. Šalyje po beveik trijų dešimčių metų karų susidarė ypač sudėtinga situacija. Šalyje nebuvo vyriausybės. Ekonomika buvo sugriauta. Švietimo sistema beveik neegzistavo. Buvo akivaizdu, kad tarptautinė pagalba yra reikalinga tam, kad būtų sukurta efektyvi valdymo sistema, užtikrintų saugumą ir būtų atstatytas kraštas. Pradžioje tarptautinė parama buvo apibrėžta Bonos susitarime. Šis susitarimas prašė tarptautinės bendruomenės siūsti į Afganistaną su JT mandatu veikiančias Tarptautines saugumo pagalbos pajėgas (ISAF) tam, kad padėtų Afganistano vyriausybei užtikrinti saugumą Kabule ir aplink jį, o vėliau jas plėsti į kitas teritorijas pagal poreikį¹.

* *Plk. Almantas Leika* – Baltijos gynybos koledžo Vyresniųjų karininkų kursų direktorius, nuo 2006 m. lapkričio iki 2007 m. gegužės vadovavo Provincijos atkūrimo grupei Afganistano Goro provincijoje. Adresas: Riia 12, EE-51013 Tartu, Estija; tel. +372 717 6017, el. paštas – almantas.leika@bdcol.ee, al_leika@yahoo.com.

¹ Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, December 5, 2001, <http://www.afghangovernment.com/AfghanAgreementBonn.htm>, 2008 08 05.

Iš pradžių ISAF sudarė koalicijos valstybės, kurios norėjo prisidėti prie Afganistano stabilizavimo ir rekonstrukcijos. 2003 m. rugpjūtį NATO perėmė vadovavimą ISAF. ISAF iš karto plėtė rajono atsakomybę už Kabulo ribų. Šis procesas turėjo 4 etapus. Plėtimo metu NATO perėmė atsakomybę už Afganistano šiaurinį, vakarinį, pietinį ir rytinį regionus. Vykstant ISAF plėtimo antrajam etapui, kada NATO pajėgos perėmė atsakomybę už vakarinį šalies regioną, 2005 m. vasarą Lietuva pradėjo patį svarbiausią dalyvavimą tarptautinėse operacijose, tapdama vadovaujančia šalimi PAG „Čagčaranas“ Gore. Be Lietuvos dalyvavimo vien kiekybiškai nebūtų laikomas labai reikšmingu, gali būti tvirtinama, kad tai labai reikšmingas įnašas į NATO operacijas Afganistane, turint omeny kokybės ir sudėtingumo aspektus. Tai reikšmingas ir sudėtingas nedidelės šalies operacinis išsipareigojimas.

ISAF, kurios dalimi yra Lietuvos vadoaujama PAG „Čagčaranas“, uždavinys yra „vykdyti karines operacijas skirtuose operacijų rajonuose siekiant padėti Afganistano vyriausybei sukurti ir palaikyti stabilią bei saugią aplinką, įtraukiant Afganistano nacionalines saugumo pajėgas² tam, kad būtų išplėsta vyriausybės valdžia bei įtaka skatinant Afganistano rekonstrukciją ir prisidedant prie regiono stabilumo“³.

Uždavinys pripažįsta ir pabrėžia viršenybę saugumo, kuris pasiekiamas, vykdant karines operacijas, įtraukiant ANSF. Gali būti tvirtinama, kad ANSF turėtų bent pradinius operacinius pajėgumus tam, kad galėtų veikti kartu su ISAF pajėgomis. Saugumas, manoma, turėtų būti pagrindinė sąlyga šalies rekonstrukcijai. ISAF veikla siekiama kelti Afganistano vyriausybės autoritetą ir jos įtaką visoje šalyje. Sėkmė pasiekama, skiriant pakankamai dėmesio visoms šioms sritims ir turint subalansuotą požiūrį į jas, išlaikant saugumo viršenybę.

Šio straipsnio tikslas yra apžvelgti Lietuvos vadovaujamos PAG pasiekimus ir įvardinti iššūkius, su kuriais susiduriama, vykdant uždavinį, atkreipiant ypatingą dėmesį į stabilizavimo ir rekonstrukcijos pastangas. Pirma, yra pateikiama operacinės aplinkos apžvalga. Po to iššūkių yra aptariami pagal uždavinio elementus: saugumas, rekonstrukcija ir Afganistano vyriausybės autoriteto kėlimas.

Nors Lietuvos kariai pradėjo dalyvauti tarptautinėse operacijose nuo 1994 m., Lietuva tik 2005 m. vasarą pirmąkart prisiėmė atsakomybę už operacijų rajoną. Iki tol kariniai vienetai ir kariai operacijose dalyvaudavo kitų tautų didesniuose vienetuose, kurie buvo atsakingi už operacijų rajoną. Lietuvos kariai taip pat vykdo užduotis, kurios reikalauja glaudžios sąveikos su kitų vyriausybės institucijų atstovais. Ši sąveika yra gyvybiškai reikšminga sėkmingam operacijų vykdymui. Būtina pripažinti, kad ši unikali operacinė patirtis sąlygojo daug pastebėjimų ir pamokų. Gali būti nagrinėjami ir tyrinėjami įvairūs Lietuvos vadovaujamos PAG Gore aspektai. Įdomu būtų panagrinėti, kaip buvo

² Angl. *Afghan National Security Forces* – ANSF.

³ International Security Assistance Force, September 01, 2008, http://www.nato.int/ISAF/docu/epub/pdf/isaf_placemat.pdf, 2008 09 01.

priimti sprendimai pradėti šią operaciją. Dar viena įdomi nagrinėjimo tema gali būti pradinės konsultacijos ir sąveika su valstybėmis, kurios vėliau pasiuntė savo pajėgas į PAG. Taip pat galėtų būti labai naudinga aptarti šios operacijos įtaką bevykstančiam Lietuvos kariuomenės transformavimui. Autorius, reikšdamas savo asmeninę nuomonę, pasirinko šiame straipsnyje nenagrinėti nė vienos iš minėtų temų, paliekant jas tolimesnei analizei ir tyrinėjimui, ir aptars PAG prisidėjimo prie stabilizavimo ir rekonstrukcijos temą.

1. Aplinka

Operacinė aplinka Lietuvos vadovaujamai PAG yra ypač neįprasta ir sukelia sudėtingus iššūkius. Goras yra teritorija, turinti fizinius ir politinius bruožus, kurie yra svetimi tarptautiniam personalui, veikiančiam provincijoje. Reikia papildomo laiko priprasti prie provincijos sąlygų. Reikia dar daugiau laiko susipažinti ir perprasti Afganistano žmones ir politiką.

1.1. Fizinė aplinka

Goro provincija yra centrinėje Afganistano vakarinio regiono dalyje. Provincijos sostinė Čagčaranas yra tarp dviejų pagrindinių Afganistano miestų – apie 350 km į rytus nuo Herato ir 400 km į vakarus nuo Kabulo. Nors šie atstumai nėra labai dideli, yra faktorių, kurie daro abu miestus beveik nepasiekiamus provincijos žmonėms. Beveik nėra kelių iš Goro į abu miestus. Daugiau sniego sustabdo bet kokias keliones iš provincijos. Vienintelis būdas patekti į provinciją ar išvykti iš jos yra tik oro transportu.

Provincija yra Hindukušo kalnuose. Temperatūros būna nuo labai žemos iki labai aukštos (žr. 1 lentelę). Aukštikalnių sąlygos ir ekstremalios temperatūros dar labiau komplikuoja gyvenimo sąlygas provincijoje.

1 lentelė. **Goro provincijos fizinės charakteristikos**

Temperatūra	-40 – +40°C
Aukštis	2000–4000 m
Administracinis padalijimas	10 rajonų
Gyventojai	585,900 ¹
Teritorija	36,657 km ² ; 5,67 % Afganistano teritorijos ²
Etninės grupės	Tadžikai – 58 %; chazarai – 39 %; paštunai – 3 % ³
Religinės grupės	Sunitai – 70 %; šiitai – 30 % ⁴

Be to, kad provincijoje gyvena trijų etninių grupių atstovai bei yra sunitų ir šiitų (žr. 1 lentelę), nebuvo užregistruota konfliktų tarp skirtingų etninių

grupių ar musulmonų religinių sektų. Visi konfliktai provincijoje buvo dėl kitų priežasčių: daugiausia dėl ginčytinos žemės nuosavybės ar įsisėnėjusių ginčų tarp genčių.

Provincijos teritorija yra truputį didesnė nei pusė Lietuvos teritorijos ir padalinta į 10 rajonų. Verta pastebėti, kad rajonų ribos oficialiuose žemėlapiuose neatitinka ribų, kurios egzistuoja praktikoje. Kai kurios ribos žemėlapiuose padalija gentis, tačiau žmonės ar provincijos pareigūnai tokių ribų nepripažįsta ir naudoja tas ribas, kurios nedalina genčių žemių. Panašią tendenciją galima stebėti ir su provincijos ribomis. Provincijos pareigūnai dažnai mini, kad nėra puštūnų pietinėje provincijos dalyje. Priminus apie provincijos vietas, apgyvendintas puštūnų, jie visada užtikrina, kad tos vietovės yra už provincijos ribų.

Provincija yra viena iš skurdžiausių Afganistane. Daugelis žmonių verčiasi žemės ūkiu, kuris priklauso nuo palankių oro sąlygų. Sniego ar lietaus trūkumas gali neigiamai paveikti didelę provincijos gyventojų dalį.

1.2. Politinė aplinka

Žlugus Talibano režimui, Afganistanas liko be jokios valstybės valdymo struktūros. Šiuo metu ji yra kuriama. Aukščiausias pareigūnas provincijoje yra gubernatorius (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. **Potalibaninio laikotarpio Goro provincijos gubernatoriai**

2001–2004	Dr. Ibrahim Malekzada
2004–2005	Abdul Qadir Alam
2005–2007	Shah Abdul Ahad Afzali
nuo 2007	Baz Mohammad Ahmadi ⁵

Jis skiriamas Afganistano prezidento ir formaliai yra pavaldus vidaus reikalų ministrui. Gubernatorius yra atsakingas už visų provincijos įstaigų veiklos koordinavimą. Lietuvos vadovaujama PAG dirba su antruoju gubernatorium. Abu gubernatoriai nėra iš provincijos. Jie yra visiškai skirtingi žmonės, bet juos jungia stiprus noras gerai vykdyti savo pareigas ir gerinti gyvenimo sąlygas provincijoje. Turint omenyje, kad Goras nėra patraukli vieta dirbti valstybės tarnautojams, šalies vyriausybei pasisekė, kad galėjo surasti šiuos du kvalifikuotus provincijos gubernatorius.

Besikeičiant gubernatoriams gubernatoriaus pavaduotojas liko tas pats nuo 2005 m. birželio, o tai užtikrino provincijos vadovybės veiklos tęstinumą. Dėl to, kad jis yra iš Goro, gubernatoriaus pavaduotojas turi puikų vietinių ypatumų supratimą.

Provincijos valdymą užtikrina 25 departamentai. Jie formaliai neprivalo paklusti provincijos gubernatoriui, o yra pavaldūs savo atitinkamoms ministerijoms Kabule. Gubernatoriai turi būti gabūs vadybininkai, kad sugebėtų kreipti provincijos departamentų veiklą bendra kryptimi. Departamentuose

yra nemažas skaičius darbuotojų, tačiau tik nedaugelis iš jų turi reikalingas kvalifikacijas. Dėl tokio žemo pajėgumo jie nėra efektyvūs. Daugelis iš jų užima pareigas ne todėl, kad turi reikiamas kvalifikacijas, bet dėl susitarimų tarp genčių. 2004 m. birželį karo vadai ir genčių vyresnieji pradėjo karą, kai vienas iš jų nebuvo patenkintas derybų rezultatais⁴. Nieko nestebina, kad departamentų pareigūnai sprendimais yra lojalūs savo gentims. Galima tvirtinti, kad pareigūnai, kurie yra kilę iš kitų provincijų ir nėra saistomi lojalumo vietinėms gentims, gali geriau atstovauti viešąjį interesą.

Net kai yra tokie žemi provincijos pareigūnų administraciniai pajėgumai, PAG deda pastangas šiam pajėgumui kurti ir didinti. Tai vienas iš būdų įgalinti pareigūnus efektyviau tvarkyti provincijos reikalus.

Provincijos Afganistano nacionalinė policija (ANP) – didžiausia ir matomiausia nacionalinio saugumo organizacija provincijoje – yra tik pradinės plėtros etape. Ji turi apie 750 policininkų. Apie 60 % iš jų yra iš dviejų genčių. PAG padeda vystyti policijos pajėgas, kad jie įgautų reikiamą pajėgumą ir turėtų reikalingą įrangą. Nepaisant šių didelių pastangų, galima teigti, kad policija lieka silpna ir tik iš dalies efektyvi. Praeis nemažai laiko iki ji išsaugą ir patikimą policijos organizaciją, kuri galės ir norės vykdyti savo užduotis. Provincijos Nacionalinio saugumo direktorato (NDS) organizacija yra geriau išplėtotą, bet jie taip pat neturi reikalingos įrangos ir kenčia nuo parengtų pareigūnų trūkumo.

10 rajonų Goro valdymas yra panašus į provincijos administraciją, tačiau jie neatlieka efektyviai savo pareigų, nes taip pat trūksta kvalifikuoto personalo ir kenčia dėl genčių skirtingų interesų.

Saugumo situacija Goro provincijoje yra labai gera, nepaisant retų incidentų, lyginant su kitais Afganistano regionais⁵. Afganistano nacionalinės saugumo pajėgos padedant PAG turi rimtą užduotį užkirsti kelią neramumams ir smurtui persimesti iš kaimyninių nestabilių Fara, Helmando ir Oruzgano provincijų.

⁴ Amir Shah, 10 Die As Warlords Overrun Afghan Town, June 18, 2004, <http://nucnews.net/nucnews/2004nn/0406nn/040618nn.htm#300>, 22 08 2008.

⁵ JAV gynybos departamento ataskaita (U.S. Department of Defense, Report on Progress Toward Stability and Security in Afghanistan: Report to Congress in Accordance to 2008 National Defense Authorization Act (Section 1230, Public Law 110–181), Washington, D.C., Department of Defense, 2008, http://www.defenselink.mil/pubs/Report_on_Progress_toward_Security_and_Stability_in_Afghanistan_1230.pdf, 23 08 2008) Gorą priskiria prie 14 iš 34 Afganistano provincijų, kuriose buvo užregistruota mažiau nei 20 kinetinių atakų nuo 2007 m. sausio 1 d. iki 2008 m. kovo 8 d. (p. 11). Palyginimui verta paminėti, kad 500–2500 kinetinių atakų, t. y. 25–125 kartų daugiau nei Goro kategorijos provincijose, per tą patį laikotarpį buvo užregistruota Helmando, Kunaro, Kandaharo ir Paktikos provincijose. Goro provincijoje buvo užregistruoti tik 3 saugumo incidentai per 2007 m. (žr. Ghor Provincial Overview: Updated October 23, 2008, p. 1, http://www.nps.edu/Programs/CCS/Ghor/Ghor_Provincial_Overview.pdf, 2008 11 12).

2. Lietuvos vadovaujama provincijos atkūrimo grupė

2.1. Uždavinys

Provincijos atkūrimo grupės uždavinys yra padėti provincijos administracijai sukurti stabilią ir saugią aplinką, kuri skatintų rekonstrukciją. Kaip ir ISAF uždavinys, PAG uždavinys pabrėžia stabilumo ir saugumo viršenybę. Pripažįstama, kad stabilus ir saugus aplinka yra pagrindinė sąlyga tolimesnėms rekonstrukcijos pastangoms.

Stabilizavimo ir rekonstrukcijos elementai yra PAG uždavinio dalis. Stabilizavimo ir rekonstrukcijos diskusijos kontekste stabilizavimas yra apibūdinamas kaip „pastangos sukurti saugią ir stabilią aplinką ir užtikrinti bazinių žmogaus poreikių kaip maistas, vanduo, ir būstas, patenkinimą“. Rekonstrukcija yra laikoma „pastangos sukurti stabilų ir savarankišką politinį pajėgumą, užtikrinant teisės viršenybę, ekonomikos atkūrimą ir kitaip gerinant žmonių gerovę“⁶.

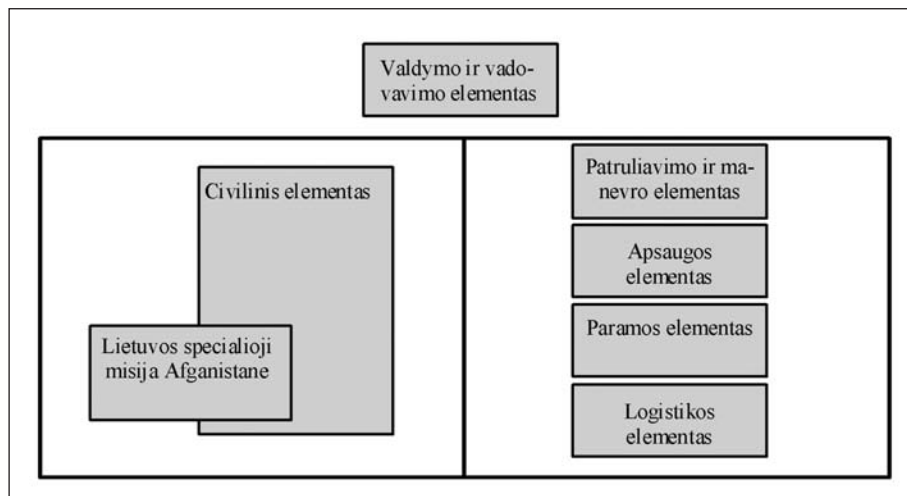
2.2. Struktūra

Pirmoji PAG Afganistane buvo įkurta JAV 2003 m. vasarį Gardeze, Afganistano rytiniame regione. Nuo to laiko buvo įkurtos dar 25 PAG tokių šalių kaip Čekija, Italija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Kanada, Lietuva, Nyderlandai, Naujoji Zelandija, Norvegija, Švedija, Turkija, Vengrija ir Vokietija⁷. Kiekvieno PAG atsakomybės rajone situacija buvo iš esmės skirtinga. Kiekviena šalis turėjo skirtingą požiūrį į šio kariniu atžvilgiu nedoktrininio vieneto struktūrą ir operacijas. PAG yra išimtinai uždavinio vykdymo vienetą vykdyti užduotis Afganistane.

PAG *Čagčaranas* turi dvi skirtingas dalis: karinę ir civilinę (žr. 1 pav.). Valdymo ir vadovavimo, patruliavimo ir manevro, apsaugos, paramos ir logistikos elementai sudaro karinę PAG dalį. Civilinė dalis sudaryta iš atskirų įvairių vyriausybinių institucijų atstovų.

⁶ Watson, B. G., *Reshaping the Expeditionary Army to Win Decisively: The Case for Greater Stabilization Capacity in the Modular Force*, Carlisle, PA.: Strategic Studies Institute, 2005, p. 7, <http://www.strategic-studiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB621.pdf>, 2008 10 01.

⁷ International Security Assistance Force, September 01, 2008, http://www.nato.int/ISAF/docu/epub/pdf/isaf_placemat.pdf, 2008 09 01.

1 pav. PAG Čagčaranas struktūra⁸

Lietuvos vadovaujama PAG parodė pranašumą keliuose srityse, o tai leido jai funkcionuoti efektyviai. Pirmasis ir svarbiausias PAG Čagčaranas bruožas yra tai, kad ją sudaro daugybė civilių. Šiuo atžvilgiu Lietuvos vadovaujama PAG iš esmės skiriasi nuo kitų PAG. Civilių buvimas PAG yra svarbiausias elementas įgyvendinant uždavinį, nes yra tam tikrų sričių, kur kariškiai neturi reikalingų kvalifikacijų. Skirtingais laikotarpiais buvo 9–12 civiliai iš 3 šalių, atstovaujantys 7 vyriausybines institucijas (žr. 3 lentelę). Įvairių kvalifikacijų buvimas rimtai prisideda prie karinių pastangų, padedant provincijos administracijai sukurti stabilią ir saugią aplinką.

3 lentelė. PAG Čagčaranas civiliai nariai

Lietuva	PAG Lietuvos civiliai yra Specialiojoje misijoje Afganistane. Be kitų užduočių misija remia PAG veiklą. Specialiosios misijos vadovas yra diplomatas iš Užsienio reikalų ministerijos; valstybės tarnautojas iš Krašto apsaugos ministerijos yra Specialiosios misijos vadovo pavaduotojas ir politinis patarėjas; plėtros patarėjas; 2 policininkai (2007 m. jie tapo Europos Sąjungos policijos misijos Afganistane nariais).
Islandija	2 plėtros patarėjai iš Islandijos atsako į krizę vieneto (išvyko iš PAG 2008 m.)
JAV	Diplomatas ir JAV tarptautinės plėtros agentūros (angl. <i>US Agency for International Development – USAID</i>) atstovas; ANP mentoriai.

⁸ I paveikslėlyje parodyti organizaciniai elementai ne visiškai atskleidžia PAG struktūrą. Tai daugiau loginiai organizaciniai elementai, o ne struktūriniai.

Kariškių ir civilių buvimas vienoje organizacijoje operacijų rajone sukelia iššūkius tiek kariškiams, tiek civiliams. Tik labai retais atvejais tokios organizacijos egzistuoja. Nei civiliai, nei kariškiai nėra pratę veikti kartu. Nė vieni neturi reikalingo pasirėngimo tokiai veiklai. Rėngimo prieš misijas metu kariškiai paprastai nesutinka savo būsimų civilių partnerių. Kariškiai ir civiliai turi visiškai skirtingą organizacinę ir darbo kultūrą. Taip, aišku, galima tikėtis trinties. Civiliai ir kariškiai turėtų vykdyti bent dalį pasirėngimo prieš misijas kartu ir susitikti prieš atvykimą į operacijų rajoną. Operacijų rajone civiliams ir kariškiams reikia praleisti papildomai laiko tam, kad susiformuotų bendrą supratimą apie vykdomas užduotis ir veiklą. Tai nėra lengva, bet vėliau tai pagerina sąveiką. Tik su retomis išimtimis civiliai ir kariškiai privalo kartu vykdyti užduočių planavimą, pasiruošimą joms ir kartu jas vykdyti. Turi būti aiškus supratimas, kas vadovauja ir kas remia, vykdamt konkrečią veiklą. Pasitikėjimas ir abipusis supratimas yra pagrindinė sąlyga efektyviam bendradarbiavimui.

Kita sritis, kur Lietuvos vadovaujama PAG pasižymėjo ir kuri teikia daug pranašumų, yra daugianacionališkumas. Karinė organizacijos dalis gauna naudos todėl, kad yra įvairių šalių karių. Tai leidžia PAG geriau atlikti užduotis. Pradžioje PAG turėjo karių iš Danijos, Islandijos⁹, JAV ir Lietuvos. Vėliau prie PAG prisijungė Kroatijos, Gruzijos ir Ukrainos kariai, o Islandijos kariai išvyko.

2.3. Užduotys

Tam, kad įgyvendintų uždavinį, PAG palaiko reguliarius kontaktus su provincijos valdžia, dalyvaudami įvairiuose formaliuose ir neformaliuose forumuose, padedant stiprinti saugumą ir plėtoti vietinius pajėgumus. Šioje veikloje PAG civiliai ir kariškiai yra vienodai naudingi. Kariškiai paprastai vadovauja ruošiantis ir dalyvajant Provincijos saugumo tarybos ir Provincijos nelegalių ginkluotų grupių išformavimo (angl. *Disbandment of Illegal Armed Groups – DIAG*) tarybos posėdžiuose. Civiliai savo ruožtu imasi atsakomybės vadovauti pasirėngimams ir dalyvavimui Provincijos plėtros tarybos pasitarimuose. Kariškiai naudoja šiuos forumus daugiausia vykdyti stabilizavimą, padėti vietinei valdžiai spręsti saugumo klausimus. Civiliai kreipia dėmesį daugiau į rekonstrukciją, bet galima būtų tvirtinti, kad jų pastangos daugiau patenka į stabilizavimo veiklos kategoriją, nes daugiausia turi tikslą, kad būtų patenkinti pagrindiniai žmonių poreikiai.

ANP mokymas bei jų pajėgumų plėtojimas yra būdai sukurti afganų gebėjimą užtikrinti saugumą ir stabilumą, o vėliau – tvarką ir teisėtumą. Be jokios abejonės vykdydama šią užduotį PAG prisideda prie stabilizavimo. ANP šiuo metu dar nėra įprastinė policijos organizacija. Tai dar viena or-

⁹ Islandijos personalas PAG nebuvo tik karinis. Jie buvo Islandijos atako į krizes vieneto nariai, kurie galėjo atlikti karines ir paramilitarines užduotis iš dalies saugioje aplinkoje.

ganizacija, kuri turi užduotį užkirsti kelią Talibanui. Ji išlieka silpna ir tik iš dalies efektyvi. Veikla, susijusi su ANP ir jų pajėgumų plėtojimu, privalo išlikti prioritetine tarp kitų PAG užduočių. PAG, padedama JAV ir Europos Sąjungos policijos misijos mentorių, privalo mokyti ANP bei vykdyti kartu su jais operacijas. Pajėgi ir lojali ANP organizacija privalo būti dalis iš tarptautinių pajėgų išvedimo strategijos.

DIAG proceso rėmimas yra kita svarbi PAG veikla. Ji yra stabilizavimo pastangų dalis. Beveik po trijų dešimtmečių karų afganų visuomenė turi daugybę ginklų. Pagrindinis DIAG proceso dėmesys yra įtikinti asmenis, kurie turi potencialą konkuruoti su provincijos valdžia, tapti arba likti lojaliais teisėtai valdžiai. Ginklai nėra didžiausia problema. Problemą sudaro žmonės, kurie gali bandyti grįsti savo jėgą ir įtaką naudojant nelegalius ginklus. DIAG proceso rėmimas reiškia praleisti daug laiko įtikinėjant žmones būti lojaliais teisėtai valdžiai. Ginklai turėtų būti surenkami arba tinkamai registruojami kaip papildoma remianti veikla. Surinktų ir užregistruotų ginklų skaičius rodo gyventojų pasitikėjimą esama situacija ir jos stabilumu. Gore DIAG procesas kenčia nuo nepakankamo dėmesio iš Afganistano vyriausybės ir nepakankamų finansinių lėšų.

Bendravimas su tarptautinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis yra labai svarbus tam, kad PAG turėtų informaciją apie rekonstrukcijos ir plėtros veiklą provincijoje bei būtų išvengta veiklos dubliavimo. Ši veikla yra aiškus prisidėjimo prie rekonstrukcijos pavyzdys. PAG civiliai ypatingai gelbsti koordinuodami su tarptautinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis. Šių organizacijų buvimas provincijoje ir bendradarbiavimas su jomis yra geros saugumo situacijos liudijimas. Tikimasi, kad šių organizacijų skaičius išaugs, kai Jungtinių Tautų pagalbos misijos Afganistane (angl. *United Nations Assistance Mission in Afghanistan* – UNAMA) padalinio Čagčarane veikla taps intensyvesnė.

PAG planuoja, ruošia ir įgyvendina įvairius rekonstrukcijos projektus. Šie projektai yra ant ribos tarp stabilizavimo ir rekonstrukcijos pastangų, nes jie yra skirti kurti saugią ir stabilią aplinką, patenkinti žmonių bazinius poreikius ir iš dalies sukurti savarankišką politinį pajėgumą.

Greito poveikio projektai (GPP) yra vykdomi remiant karines operacijas. Jie skirti patenkinti PAG vado esamą interesą ir leisti jam vykdyti veiklą su mažiau išorinių apribojimų. GPP įgyvendinimas nereikalauja daug pasiruošimo. Projektai yra planuojami ir įgyvendinami PAG CIMIC (civilių ir kariškių bendradarbiavimas; angl. *civil-military cooperation* – CIMIC) personalo. GPP priklauso stabilizavimo veiklai, nes jie tiesiogiai prisideda prie saugios ir stabilios aplinkos kūrimo.

PAG civiliai nariai turi daugiau lėšų ir gali įgyvendinti didesnius projektus. Šie projektai skirti ilgesniam laikui ir užtikrina projekto stabilumą. Juos suplanuoti, parengti ir įgyvendinti reikia daugiau laiko ir pastangų. Civiliai plėtros patarėjai vadovauja šiam darbui. Projektų liekamasis efektas priklauso nuo daugelio faktorių. Vietovės pažinimas, techninės žinios, planavimo pajėgumai ir afganų įtraukimas į veiklą yra tik keletas faktorių, kurie sprendžia

projektų liekamąjį efektą. Bet kurio iš jų nepaisymas sumažins visų pastangų efektyvumą. Jei didesni projektai yra gerai įgyvendinti, jie patenka į rekonstrukcijos pastangų kategoriją ribotoje vietovėje. Tai negali būti projektas, kuris turi tik rekonstrukcijos efektą, nes jis iš dalies sprendžia saugumo klausimus. Šie projektai pavergia vietinių žmonių širdis ir protus bei užkerta kelią priešams išnaudoti žmonių nusivylimą, nematant gyvenimo sąlygų gerėjimo.

Labai dideli projektai, turintys ilgalaikį poveikį ir esantys dalis rekonstrukcijos pastangų, yra vykdomi tarptautinių ir nevyriausybinų organizacijų, kurios turi pakankamai finansinių lėšų. Šiuo atveju pasirengimams prireikia daugiau laiko. PAG *Čagčaranas* neturi reikalingų priemonių ar kvalifikacijų planuoti, rengti ir įgyvendinti tokio tipo projektų. PAG gali prisidėti prie labai didelių projektų vietinės teritorijos žiniomis ir kitomis reikalingomis kvalifikacijomis.

Ypač svarbu, kad, vykdant rekonstrukcijos veiklą, būtų prisilaikoma šių principų:

- nuosavybė (veikla vykdoma vadovaujant, dalyvaujant ir prisidedant remiamai šaliai ir jos žmonėms);
- vietinio pajėgumo kūrimas (vietinių institucijų stiprinimas, techninių įgūdžių perdavimas ir tinkamos politikos skatinimas);
- išsilaikomumas (programos kuriamos taip, kad užtikrintų poveikio išlikimą);
- užsienio politikos interesus);
- įvertinimas (vykdomas kruopštus tyrimas, ankstesnių pastebėjimų įgyvendinimas ir parenkama pagal vietines sąlygas);
- rezultatai (resursai skiriami pasiekti aiškiai apibrėžtus, pamatuojamus ir strategiškai pagrįstus tikslus);
- partnerystė (bendradarbiavimas su vyriausybe, bendruomenėmis, donorais, nepelno siekiančiomis organizacijomis, privačiu sektoriumi, tarptautinėmis organizacijomis ir universitetais);
- lankstumas (koregavimas pagal besikeičiančias sąlygas, pasitaikančių galimybių išnaudojimas ir efektyvumo didinimas);
- atsiskaitomumas (atsiskaitomumo ir skaidrumo bei kontrolinių priemonių prieš korupciją sukūrimas)¹⁰.

Lietuvos vadovaujama PAG yra puikus pavyzdys, kur minėti punktai šauniai panaudojami. Projektas žymiai prisidėjo prie stabilizavimo pastangų Goro provincijoje ir rekonstrukcijos ribotoje vietovėje. Lietuvos specialioji misija Afganistane turėjo lėšų pastatyti keletą mažų hidroelektrinių. Iš pradžių buvo įvertinta vietovė, nes norėta parinkti kuo geresnes vietas hidroelektrinėms. Buvo surašytas projekto aprašymas, pagal kurį buvo numatyta, kad Lietuva pirks visą reikalingą įrangą ir mokės kvalifikuotam personalui, kuris prižiūrės elektrinės statybą ir sumontuos įrangą. Buvo reikalinga, kad vietiniai gyventojai

¹⁰ Natsios A. S., „The Nine Principles of Reconstruction and Development“, *Parameters*, Vol. XXXV, No. 3, 2005, p. 5–17.

pastatytų elektrinę ir tiekų statybines medžiagas. Projektas taip pat numatė, kad rangovas mokys du vietinius žmones atlikti elementarią įrangos priežiūrą. Buvo numatyta, kad bendruomenės plėtros taryba nustatys, kas gaus elektrą. Po to buvo paklausta Provincijos plėtros tarybos nuomonės, kurias vietas jie laikytų prioritetinėmis elektrinių statybai. Numatytos bendruomenių plėtros tarybos buvo apklaustos apie jų požiūrį į šį projektą. Kai bendruomenės plėtros taryba sutiko su projekto sąlygomis ir Provincijos plėtros taryba priėmė galutinį sprendimą, buvo pasirinktas rangovas. Elektrinė buvo pastatyta vietinių žmonių, o rangovas sumontavo įrangą.

Dėl šio projekto vienas kaimas Gore gavo elektrą. Afganai dalyvavo bent trijuose priėmimo situacijose: Provincijos plėtros tarybos sprendimas, bendruomenės plėtros tarybos sprendimas ir vietinių žmonių, kurie statė elektrinę, nuomonė. Buvo užtikrinta, kad žmonės jaustų, kad elektrinė yra jų nuosavybė ir kad jų indėlis buvo svarbiausias. Vietinis pajėgumas taip pat buvo kuriamas per kelias situacijas. Provincijos plėtros taryba susipažino su klausimais, susijusiais su elektrine. Provincijos vandens ir energetikos departamentas dalyvavo projekte ir vykdė papildomą techninę priežiūrą. Bendruomenės plėtros taryba daug sužinojo apie elektrinės statybą. Du žmonės iš kaimo įgijo reikalingų gebėjimų atlikti elektrinės įrangos elementarią priežiūrą.

Prireikė daug laiko ir papildomų pastangų pereiti per visus minėtus etapus tam, kad būtų pasiektas reikalingas efektas, įgyvendinant tokį mažą projektą. Žinoma, yra žymiai paprasčiau patiems pastatyti elektrinę nei įtikinti ir susiderėti su vietiniais žmonėmis, kad jie statytų elektrinę ir tiekų statybines medžiagas. Žymiai paprasčiau patiems nuspręsti, kur statyti elektrinę. Bet darant paprasčiau, nebūtų buvę pasiekta tiek daug. Galbūt net būtumėme išvystę vietinių žmonių ilgalaikę priklausomybę nuo mūsų paramos. Paprasčiau šiuo atveju nereiškia geriau.

Dėl to, kad PAG paprastai neturi užtenkamai finansinių resursų, tai jos tarsi platformos rekonstrukcijai. PAG gali paremti tarptautines ir nevyriausybinės organizacijas ar kitus potencialius donorus, įgyvendinant didelius projektus. PAG gali užtikrinti saugumą ir gerai žino provincijos poreikius. Tai vienas iš būdų, kaip PAG gali paremti perėjimą nuo stabilizavimo prie rekonstrukcijos, o tai yra taip pat svarbu, kaip ir stabilumas. Tuštuma, kuri gali atsirasti tarp stabilumo ir rekonstrukcijos nebūnant nuosekliais arba neturint pakankamai resursų, gali būti terpė, kurioje atsirastų nestabilumas.

3. Iššūkiai ir tolimesnė veikla

Yra iškilę rimti iššūkiai tiek Lietuvos vadovaujamai PAG, tiek ISAF, kurie turi būti sprendžiami tam, kad būtų konsoliduojami stabilizavimo rezultatai ir pereinama į rekonstrukciją. Šie iššūkiai yra tiesiogiai susiję su tarptautinėmis pastangomis, kad Afganistano strategija būtų efektyvi.

3.1. Karių skaičius

Karių skaičius turi tiesioginį poveikį saugumo situacijai Afganistane. Tai vienas iš reikšmingiausių faktorių, užtikrinant stabilumą. ISAF kenčia nuo nepakankamo karių skaičiaus¹¹. Šiuo metu yra 53,000 NATO karių, priklausančių ISAF. Papildomai dar yra 13,000 karių, dalyvaujančių JAV vadovaujamoje operacijoje „Tvirta taika“. Dar yra 53,000 Afganistano nacionalinės armijos (ANA) karių ir 80,000 ANP personalo¹². ANA ir ANP personalo skaičius turėtų būti vertinamas atsargiai, nes jie kokybiškai neatitinka NATO karių skaičiaus. Tiek ANA, tiek ANP lieka silpnos ir tik iš dalies efektyvios.

Esant tokiam tarptautinių karių skaičiui Afganistane 1 kariui tenka 618 vietinių gyventojų arba 1 kariui tenka 12.21 km². Lyginant su kitomis stabilumo operacijomis (žr. 4 lentelę), Afganistano skaičiai nėra išpūdingi. Ankstesnėse stabilumo operacijose 1 kariui teko nuo 50 (Kosove) iki 375 (Haityje) vietinių gyventojų. Karių ir teritorijos santykis buvo nuo 1 kario ant 0.3 km² Kosove iki 1 kario ant 8 km² Liberijoje. Blogesnis nei Afganistano santykis buvo Somalyje (1 karys ant 16 km²). Neabejotinai tarptautinių karių skaičius Afganistane nėra nei pakankamas, nei adekvačios pajėgos pasiekti iškeltiems tikslams. Karių skaičius yra per mažas. ISAF nėra Powel doktrinos apibrėžtos dominuojančios pajėgos, kokias buvo galima matyti konfliktų metu 1990–1991 m. Persijos įlankoje ar 1995–1996 m. Bosnijoje¹³.

4 lentelė. **Tarptautinių karių maksimalaus skaičiaus palyginimas su teritorija ir vietiniais gyventojais¹⁴**

Vieta	Tarptautinių karių maksimalus skaičius	Tarptautinių karių ir teritorijos santykis	Tarptautinių karių ir vietinių gyventojų santykis
Kosovas	40,000	1 ant 0.3 km ²	1 ant 50
Bosnija	60,000	1 ant 0.85 km ²	1 ant 66
Rytų Timoras	9,000	1 ant 1.6 km ²	1 ant 111
Irakas	155,000	1 ant 2.8 km ²	1 ant 161
Somalis	40,000	1 ant 16.0 km ²	1 ant 200
Liberija	11,000; 22,000 (MEF ⁶)	1 ant 8.0 km ²	1 ant 265
Siera Leonė	18,000	1 ant 4.0 km ²	1 ant 300
Haitis	20,000	1 ant 1.5 km ²	1 ant 375

¹¹ Weitz R., „Post-Bucharest: NATO’s Prospect in Afghanistan“, Central Asia-Caucasus Analyst, Vol. 10, No. 8, 16 April 2008, p. 10–12, <http://www.cacianalyst.org/?q=node/4837>, 2008 08 20.

¹² Katzman, K., Afghanistan, Post-War Governance, Security, and U.S. Policy, Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2008, p. CRS–39, <http://fpc.state.gov/documents/organization/108306.pdf>, 2008 08 26.

¹³ Cohen E. A., Supreme Command: Soldiers, Statesmen and Leadership in Wartime, New York, Free Press, 2002, p. 219.

¹⁴ Bhatia M., Lanigan K., Wilkinson P., Minimal Investments, Minimal Results – Failure of Security Policy in Afghanistan: Briefing Paper, June 2004, p. 10, <http://www.cmi.no/pdf/?file=/afghanistan/doc/AREU-Brief-2004-June-security.pdf>, 2008 08 29.

Pajėgų Afganistane naudingumas priklauso nuo to, kaip jie naudojami ir kaip ginkluoti bei kokią techniką turi. Pajėgos, kurios nėra pasiruošusios operacijoms Afganistano sąlygose (ypač, jei nėra užtikrintas jų mobilumas), neprisideda įgyvendinant operacinius tikslus. Vienetai privalo gerai išmanyti afganų kultūrą. Be nemažo laiko, kuris skirtas prieš misijų laikotarpiu susipažinti su kultūra, pajėgos gali net pabloginti situaciją, užuot ją pagerinę. Vienetai, kurie siunčiami į Afganistaną, turi būti tokio tipo, koks ten yra reikalingas. Labiausiai reikalingi yra lengvųjų pėstininkų vienetai su papildomais CIMIC pajėgumais. Vienetai taip pat privalo turėti reikiamą ginkluotę, įrangą ir techniką. Vienetai, kurie to neturi, ir yra siunčiami į Afganistaną, yra resursų švaistymas ir bergždžios pastangos. Ginkluotė, įranga ir technika turi atitikti užduotis ir situaciją, kurioje vienetai turėtų vykdyti operacijas. Įranga, kuri gali siųsti žinią apie per agresyvų elgesį iš dalies ramioje situacijoje, yra aiškiai bloga įranga. Tai gali neteisingai eskaluoti situaciją ir klaidinti vietinius žmones.

Pajėgų, kurios turi daug ir reikšmingų nacionalinių apribojimų, naudojimas yra ribotas. Tuo pačiu ribojamas ir jų turimos kritinės įrangos panaudojimas.

Trumpesni rotacijos laikotarpiai Afganistane neprisideda prie pajėgų efektyvumo. Skirtingos valstybės turi skirtingus požiūrius į rotacijos trukmę. Ankstesnė praktika rotacijų trukmei Afganistane neturėtų būti taikoma. NATO pajėgoms prireikia daugiau laiko susiorientuoti ir prisitaikyti prie Afganistano aplinkos.

Yra nemažai aspektų, kodėl karių skaičius Afganistane yra laikomas svarbiu. Istoriskai ši Afganistane vykdoma operacija reikalauja didesnio karių skaičiaus nei konvencinės karinės operacijos. Afganistano vietovė yra labai sudėtinga. Norint proporcingai padengti visą teritoriją, reikalinga daugiau karių. Svarbiausias aspektas, susijęs su didelio karių skaičiaus poreikiu, yra tai, kad vietiniai žmonės suvokia mus labiau išsipareigojusius stabilizavimui ir rekonstrukcijai Afganistane, kai mato daugiau karių. Vietiniai žmonės turi suvokti NATO kaip patikimą partnerį. Prie tokio supratimo formavimo neprisideda neadekvatus karių skaičius ar sumažintas pajėgų panaudojamumas. Kariai, kurie tik užtikrina stovyklos apsaugą ar remia operacijas stovykloje taip pat neprisideda prie reikiamo suvokimo formavimo. Faktas, kad vietiniai žmonės nesuvokia mūsų pajėgų kaip patikimų, gali neigiamai veikti mūsų stabilizavimo pastangas.

Karių skaičius Lietuvos vadovaujamoje PAG neatrodo išpūdingai, kalbant tik apie absoliučius skaičius. Yra apie 200 Danijos, JAV, Gruzijos, Kroatijos, Lietuvos ir Ukrainos karių. Esant tokiam karių skaičiui, tarptautinių karių ir vietinių gyventojų santykis yra 1 karys 2,930 vietinių gyventojų. Tai beveik 5 kartus viršija tarptautinių karių santykio Afganistane vidurkį. Karių ir teritorijos santykis yra 1 karys su 183,29 km², 9 kartus viršija šio santykio vidurkį Afganistane. Tačiau, tai yra tik absoliutūs skaičiai. Atsižvelgiant į turimų pajėgų panaudojamumą, galima tvirtinti, kad, nors šis skaičius ir nėra dominuojančios pajėgos, tačiau tai yra pakankamos ir adekvačios pajėgos esamoje situacijoje. Lietuva ir kitos valstybės, remiančios ISAF pastangas Gore, sugebėjo pasiūsti

tinkamas pajėgas su reikiama ginkluote, įranga ir technika beveik be jokių nacionalinių apribojimų vykdyti PAG operacijų, susijusių su stabilizavimu. PAG kariai yra matomi daugelyje provincijos rajonų. Tai tarsi sako, kad NATO tikrai rūpinasi provincija, naudodama adekvatų karių skaičių.

Tiesa, yra vienas sritis, kur būtų galima situaciją pagerinti. Dėl to, kad PAG prisideda prie stabilizavimo pastangų, padėdama provincijos valdžiai sukurti stabilią ir saugią aplinką, galima būtų siūsti Afganistano karių į provinciją. Jie galėtų būti iš ANA ar iš Afganistano nacionalinės pagalbinės policijos (angl. *Afghan National Auxiliary Police – ANAP*). Jie turėtų būti pasiūsti į rajonus, į kuriuos potencialiai gali persimesti smurtas ir neramumai iš kaimyninių nestabilių provincijų kaip Fara ir Helmandas. Mokant šiuos vienetus ir vėliau atliekant operacijas su jais, tai būtų uždavinys demonstruojantis NATO pajėgų ir Afganistano nacionalinių saugumo pajėgų (angl. *Afghan National Security Forces – ANSF*) pastangų vienybę bei leistų prisidėti prie stabilizavimo pastangų.

3.2. Kova su narkotikais

Narkotikai yra dar vienas faktorius, kuris neigiamai veikia saugumo situaciją Afganistane. ISAF nėra įgaliota vykdyti kovą su narkotikais. Šis apribojimas demonstruoja nenuoseklumą ISAF stabilizavime.

Potalibaniniu laikotarpiu Afganistane buvo matomas milžiniškas aguonų auginimo ir opiumo gaminimo augimas. Du reiškiniai – opiumo aguonų auginimas ir narkotikų kontrabanda – beveik neegzistavę Talibano valdymo metu vėl atsirado ir plėtojosi po 2001 m. Talibano valdymo metu teritorijos, kuriose buvo auginamos aguonos, siekė nuo 8,000 ha 2001 m. iki 54,000 ha 1995 m.¹⁵ Šiuo metu 193,000 ha auginamos aguonos Afganistane. Taigi Afganistanas yra didžiausias pasaulyje aguonų augintojas su 82% visų pasaulyje aguonų auginimo plotų¹⁶.

Viena iš labiausiai neraminančių negatyvių aguonų auginimo ir opiumo gamybos poveikių yra tai, kad narkotikų prekyba tapo Talibano operacijų finansavimo šaltiniu.

2006 m. sausį Afganistano vyriausybė, remiama Jungtinės Karalystės kaip vadovujančios ir remiančios šalies, priėmė Nacionalinę narkotikų kontrolės strategiją, kur aprašyti būdai, kaip kovoti su narkotikais per artimiausius penkerius metus. Veiklos šioje srityje tikslas yra užtikrinti palaikomą narkotikų auginimo, gaminimo, kontrabandos ir vartojimo mažėjimą per ilgą perspektyvą iki visiško ir išlaikomo sunaikinimo. Strategija nustato nacionalinius prioritetus kovoje su narkotikais¹⁷.

¹⁵ United Nations Office of Drugs and Crime; Ministry of Counter Narcotics, Government of Afghanistan, *Afghanistan Opium Survey 2007 – Executive Summary*, August 2007, New York, UNODC, 2007, p. 3, http://www.unodc.org/pdf/research/AFG07_ExSum_web.pdf, 2008 08 20.

¹⁶ *Ten pat*, p. 1.

¹⁷ Ministry of Counter Narcotics, Islamic Republic of Afghanistan, *National Drug Control Strategy – An Updated Five-Year Strategy for Tackling the Illicit Drug Problem*, January 2006, Kabul: Ministry of Counter Narcotics, 2006, p. 17, http://www.fco.gov.uk/resources/en/pdf/pdf18/fco_nationaldrugcontrol-strategy, 2008 08 25.

Kovos su narkotikais pastangos, mažinant aguonų auginimą, yra skirtos į centrinės valdžios vykdomą naikinimą ir į gubernatorių vykdomą naikinimą. Pirmasis – tai Afganistano vyriausybės vykdomos pastangos provincijose, kurios turi didžiausius aguonų auginimo plotus. Antrasis yra provincijos pastangos sumažinti aguonų auginimą. Afganistano vyriausybė, remdama centrinės valdžios vykdomą aguonų naikinimą, gali panaudoti specialias aguonų naikinimo pajėgas. Įgyvendinant gubernatorių vykdomą aguonų naikinimą yra naudojama ANP su provincijos pareigūnais ir vietiniais vadovais. Aguonų naikinimo efektyvumas lieka dviprasmiškas, nes suformuoja neigiamą ūkininkų požiūrį į vyriausybę ir padidina Talibano rekrutavimo bazę¹⁸. Be nepalankių stabilizavimui efektų aguonų naikinimas gali taip pat sudaryti ir neigiamą rekonstrukcijai efektą, užkertant kelią ūkininkams uždirbti pinigus.

Goro provincija nėra laikoma svarbesne opiumo aguonų augintoja. 2007 m. buvo 1,503 ha naudojami aguonoms auginti, o tai yra žymiai mažiau, lyginant su 2006 m. sunaikinus 188 ha aguonų¹⁹. Palyginus 2005–2006 m. ir 2006–2007 m. auginimo sezonus tendencija tampa aiški, kad dirbamos žemės, naudojamas aguonų auginimui, procentas sumažėjo, kai kitų auginamų kultūrų kaip javų, daržovių ir vaisių žemės procentas arba didėjo, arba liko toks pats²⁰. Tai yra priežastis, kodėl centrinės valdžios aguonų naikinimas nėra naudojamas provincijoje. Provincijos valdžia buvo paskatinta įgyvendinti gubernatoriaus vykdomą aguonų naikinimą.

Provincijos valdžios rūpestis yra narkotikų kontrabanda per provinciją²¹, Opiumas, kuris yra nelegaliai gabenamas per Gorą, dažniausiai yra kilęs iš Badakšano ir kitų šiaurinių provincijų. Visas opiumas, kuris atkeliauja į Gorą, yra išgabenamas, nes provincijoje nėra opiumo perdirbimo laboratorijų. 2004 m. buvo vertinama, kad bendras kiekis per metus nelegaliai gabento opiumo per Goro provinciją buvo 120–240 t.²² Galima būtų daryti prielaidą, kad, esant skirtingoms aguonų auginimo tendencijoms atskiruose Afganistano regionuose, nelegaliai gabenamo opiumo per Gorą kiekis arba išliko toks pats, arba nežymiai

¹⁸ Cordesman A., *Losing the Afghan-Pakistan War? The Rising Threat*, Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2008, p. 95, http://www.csis.org/media/csis/pubs/080917_afghanthreat.pdf, 2008 09 19.

¹⁹ United Nations Office of Drugs and Crime; Ministry of Counter Narcotics, Government of Afghanistan, *Afghanistan Opium Survey 2007 – Executive Summary*, August 2007, New York: UNODC, 2007, p. 6, http://www.unodc.org/pdf/research/AFG07_ExSum_web.pdf, 2008 08 30.

²⁰ Mansfield D., *Beyond the Metrics: Understanding the Nature of Change in the Rural Livelihoods of Opium Poppy Growing Households in the 2006/2007 Growing Season – A Report for the Afghan Drugs Inter Departmental Unit of the UK Government*, May 2007, London: Inter Departmental Unit of the UK Government, 2007, p. 17, http://www.davidmansfield.org/data/Field_Work/UK/FinalDrivers0607.pdf, 2008 08 27.

²¹ United Nations Office of Drugs and Crime, Ministry of Counter Narcotics, Government of Afghanistan, *Afghanistan Opium Winter Rapid Assessment Survey*, February 2008, New York: UNODC, 2008, p. 37, <http://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Afghan-winter-survey-Feb08-short.pdf>, 2008 08 28.

²² United Nations Office of Drugs and Crime, World Bank, *Afghanistan's Drug Industry – Structure, Functioning, Dynamics and Implications for Counter-Narcotics Policy*, New York: UNODC, 2005, p. 83-87, http://www.unodc.org/pdf/afg/publications/afghanistan_drug_industry.pdf, 2008 08 28.

sumažėjo. Bendras opiumo, išgabenamo iš Goro, kiekis kartu su provincijoje išauginamu opiumu sudaro 175–295 t arba 2,12–3,67 % viso Afganistane išauginamo opiumo. Turint omenyje, kad ANP, kuri yra pagrindinė organizacija provincijoje atsakinga už kovą su narkotikais, yra silpna, galima būtų teigti, kad kovos su narkotikais Gore dar negalėtume vadinti patikima.

Drašiai galima teigti, kad būtina imtis žingsnių padaryti Afganistano kovos su narkotikais pastangas Gore žymiai efektyvesnėmis ir nuoseklesnėmis. Visų pirma turi būti subalansuotas požiūris, nes žmonėms, kurie dabar augina aguonas ar užsiima narkotikų kontrabanda, tai yra vienintelis pajamų šaltinis. Neturėdama nuoseklios ir visa apimančios strategijos tarptautinė bendruomenė ir jos planas prarastų bet kokią pasitikėjimą. Antra, prastai vykdant veiklą, susijusią su kova su narkotikais, galima susiformuoti vietinių žmonių priešiškumą. Nenumatyti efektai gali rimtai pakenkti stabilumui.

ISAF turi dalyvauti kovoje su narkotikais, nes tai tiesiogiai remia stabilizavimo pastangas padėti Afganistano vyriausybei sukurti ir palaikyti stabilią ir saugią aplinką. Aguonų auginimas veikia prieš stabilizavimo pastangas, nes Talibanas gauna finansinių resursų iš prekybos narkotikais. Paskutinės aguonų auginimo tendencijos patvirtina, kad buvo žymus aguonų auginimo padidėjimas tose provincijose, kur Talibanas kontroliuoja atskirus rajonus, kai aguonų auginimas kitose provincijose arba išliko tokio pat lygio, arba sumažėjo²³.

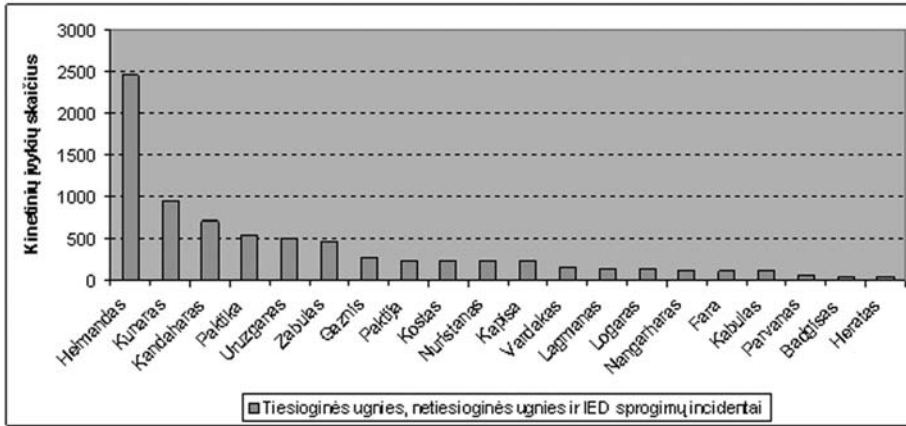
Kita priežastis, kodėl ISAF privalo prisidėti prie kovo su narkotikais yra ta, kad tai paremtų rekonstrukciją. Tai labai aktualu Goro provincijoje. PAG ir kitos organizacijos, prisidedančios prie rekonstrukcijos, atstatinėja infrastruktūrą (kelius, tiltus, mokyklas ir pan.). Vietiniai žmonės tai labai vertina. Tačiau atstatyta infrastruktūra daugeliu atvejų sudaro geresnes sąlygas narkotikų kontrabandai. Siekiant išlikti nuosekliais, vykdant stabilizavimo užduotis ir prisidedant prie rekonstrukcijos, ISAF privalo sukurti subalansuotą ir įgyvendinamą strategiją, kaip pagelbėti Afganistano vyriausybei vykdyti aguonų naikinimą ir užkirsti kelią narkotikų kontrabandai.

3.3. Rekonstrukcija

Kaip buvo aiškiai matyti iš PAG uždavinio, PAG Afganistane sukurti ir jų veikla pagrįsta „pirma saugumas“ koncepcija. Įgyvendinant šią koncepciją visų pirma visos pastangos skiriamos sukurti stabilią ir saugią aplinką. Po to vykdoma rekonstrukcija tam, kad būtų užtikrintas vidutinės perspektyvos stabilumas, kuriami nepriklausomi vietiniai pajėgumai ir užtikrinama, kad didesni rekonstrukcijos projektai būtų įgyvendinami. Perėjimas nuo situacijos, kai daugiausia stabilizavimo užduotys yra vykdomos, prie situacijos, kai pagrindiniai yra vykdoma rekonstrukcija, yra svarbiausias periodas.

²³ Cordesman A., *Losing the Afghan-Pakistan War? The Rising Threat*, Washington, D. C.: Center for Strategic and International Studies, 2008, p. 95, http://www.csis.org/media/csis/pubs/080917_afghanthreat.pdf, 2008 09 19.

Jau buvo minėta, kad saugumo situacija Gore yra labai gera (žr. 5 p.). Goras yra vienintelė provincija vakarų regione, kur situacija yra stabili ir saugi (žr. 2 pav.). Tai aiškiai liudija, kad PAG stabilizavimo pastangos davė laukiamų rezultatų. Kitos trys vakarų regiono provincijos – Fara, Badgisas ir Heratas – yra nesaugių provincijų sąraše su daugiau kaip 20 kinetinių atakų nuo 2007 m. sausio 1 d. iki 2008 m. kovo 8 d. Blogiausia saugumo situacija yra Helmando, Kunaro, Kandaharo ir Paktikos provincijose. Šiose provincijose buvo užregistruota 500–2500 kinetinių atakų per tą patį laikotarpį.

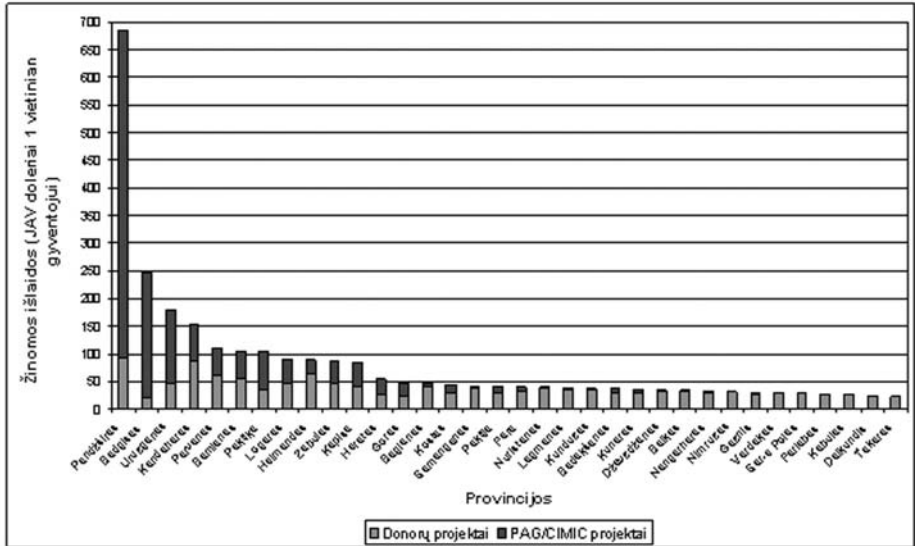

2 pav. Kinetiniai įvykiai Afganistane nuo 2007 m. sausio 1 d. iki 2008 m. kovo 8 d.²⁴

Būtų nuoseklu ir savaime suprantama, jei rekonstrukcijos pastangos būtų nukreipiamos į tas provincijas, kurių nėra 2 pav., t. y. ten, kur saugumo situacija yra geriausia tam, kad būtų įtvirtinti pasiekimai ir sklandžiai pereinama prie rekonstrukcijos. Vien tik po paviršutinės atskirų provincijų saugumo situacijos ir lėšų, išleistų rekonstrukcijai, (žr. 3 pav.) analizės tampa akivaizdu, kad abi schemas liudija viena kitai prieštaraujančias tendencijas. Būtina pastebėti, kad 10 provincijų (Helmandas, Kandaharas, Paktika, Uruzganas, Zabulas, Kapisa, Logaras, Parvanas, Badgisas ir Heratas) iš 20 minimų 3 pav. gavo daugiau rekonstrukcijos lėšų už Gorą. Tampa sunkiai suprantama, kada didelės pinigų sumos rekonstrukcijai yra išleidžiamos priešiškoje aplinkoje. Tai nėra efektyvus būdas leisti rekonstrukcijos pinigus. Papildomos pinigų sumos, išleidžiamos užtikrinti rangovų saugumą, gali būti neįtikėtina didelės. Antra vertus, gali pasirodyti, kad mes apdovanojame provincijas, kurios nesugeba efektyviai vykdyti stabilizavimo. Afganai gali tai suvokti, kaip mūsų (nesėkmingus)

²⁴ U.S. Department of Defense, Report on Progress Toward Stability and Security in Afghanistan: Report to Congress in Accordance to 2008 National Defense Authorization Act (Section 1230, Public Law 110-181), Washington, D.C.: Department of Defense, 2008, p. 11, http://www.defenselink.mil/pubs/Report_on_Progress_toward_Security_and_Stability_in_Afghanistan_1230.pdf, 2008 08 23.

bandymus nusipirkti Talibano ir kitų priešišku elementų paklusnumą. Vienas iš Goro gubernatorių, vertindamas situaciją provincijoje, dažnai juokaudavo, kad jam reiktų tuzino talibų tam, kad ateitų daugiau rekonstrukcijos į provinciją. Situacija, kai daugiau pinigų yra išleidžiama nesaugiose ir nestabiliuose provincijose, neprideda patikimumo NATO ir kitiems tarptautiniams aktoriams Afganistane.

3 pav. Baigti, vykdomi, planuojami ir finansuojami PAG projektai provincijose 1 vietiniam gyventojui²⁵

Ši situacija reikalauja dėmesio iš ISAF, tarptautinės bendruomenės ir Afganistano vyriausybės. Jie privalo užtikrinti, kad lėšos rekonstrukcijai yra prioritetine tvarka skiriamos toms provincijoms, kur situacija yra labiau priimtina tokiems projektams, taip pat ir Gorui. Neatsižvelgus į šį momentą, rekonstrukcijos pastangų patikimumas gali būti prarastas ir koncepcija, dėl ko mes esame Afganistane, taptų iškraipyta.

3.4. Afganistano vyriausybės pajėgumai

Neadekvatus Afganistano vyriausybės požiūris į provincijos poreikius, provincijos valdžios neadekvatus požiūris į rajonų poreikius ir rajonų valdžios neadekvatus požiūris į kaimų poreikius yra stebinantys ir šokiruojantis, nesutariantis su realybe Afganistane. Provincijos valdžia yra palikta viena sau spręsti iškilusius iššūkius ir problemas (pvz., parama DIAG procesui) ir net likviduoti

²⁵ Waldman M., Falling Short – Aid Effectiveness in Afghanistan, London: Oxfam, 2008, p. 14, http://www.oxfam.org.uk/resources/policy/debt_aid/downloads/aid_effectiveness_afghanistan.pdf, 2008 0824.

rimtų gamtinių nelaimių pasekmes. Ji yra priversta naudoti ribotus vietinius resursus šioms problemoms spręsti. Tai visai nepriimtina Gore, kuris ir taip yra viena iš vargingiausių provincijų Afganistane. Afganistano vyriausybės nepajėgumas teikti paslaugas provincijose ir duoti paprastiems žmonėms suprasti, kad Afganistano vyriausybė jais rūpinasi stabilioje ir saugioje aplinkoje, yra viena iš priežasčių, kodėl vėl atsinaujino sukilėlių operacijos Afganistane. Kai sukilėlių grupės pradėjo vykdyti operacijas, jie susidūrė su menka vyriausybės infrastruktūra ar žmonių pasiryžimu priešintis sukilėliams²⁶.

Šią situaciją iš dalies galima paaiškinti prastu visų lygių valstybės tarnautojų administraciniu pajėgumu. Gore tai jaučiama ypač aštriai, nes provincija neteko išsilavinusių žmonių per ilgalaikius karus, yra nepatraukli esant prastai ekonomikos plėtrai. Vis tiek tai yra prastas pasiteisinimas, kodėl Afganistano vyriausybė neatlieka savo funkcijų.

Genčių dominavimas taip pat paaiškina mažesnę vietinių pajėgumą. Daugiausia žmonės, esantys lojalūs savo genčių ir klanų interesams, o ne tie, kurie yra kvalifikuoti ir gali profesionaliai atlikti pareigas, yra skiriami į valstybės tarnybą. Tačiau tai taip pat yra silpnas argumentas, paaiškinant Afganistano vyriausybės nepajėgumą rūpintis savo žmonėmis.

Galima būtų drąsiai teigti, kad pagrindinė vyriausybės prastų rezultatų priežastis yra Afganistano visuomenės prigimtis ir būdas, kaip ji susiformavo. Pagrindinis Afganistano visuomenės vienetas išlieka gentis. Gentys užtikrina savo narių saugumą ir poreikių patenkinimą. Tai tapo akivaizdu paskutinių Afganistano karalių valdymo metu 1880–1973 m. Karaliai buvo valdovai, kurie turėjo labai aiškiai apibrėžtą atsakomybę, tačiau iš jų buvo tikimasi, kad jie nesikiš į klausimus, išskirtinai priklausančius gentims. Gentys tapo dar stipresnės po Sovietų invazijos 1979 m. Jos užtikrindavo savo narių saugumą ir skatindavo kovoti su Sovietais. Gentys įgavo specialų statusą neramiais pilietinio karo metais 1992–1996 m. ir Talibano valdymo laikas 1996–2001 m. Šiuo laikotarpiu nebuvo funkcionuojančios vyriausybės šalyje. Gentys prisiėmė funkcijas, kurias paprastai atlieka valstybės. Jos užtikrina savo nariams saugumą ir teikė jiems paslaugas. Jos kariavo karus su kitomis gentimis, kai jusdavo grėsmę iš jų. Nacionalinis identitetas bluko, bet žmonės jautėsi sąlyginai saugūs, gyvendami tokiomis primityviomis sąlygomis. Kai kurie genčių vyresnieji tapo karo vadais su savo ginkluotomis policijomis.

Šiandien gentinės viršenybės tradicija yra tęsiama kaip pats priimtinausias ir natūraliausias Afganistano žmonių gyvenimo būdas. Šiuo metu galima matyti, kaip gentys „deleguoja“ savo atstovus į Afganistano vyriausybę, provincijos administraciją ir kitas institucijas tam, kad jų interesų būtų paisoma ir jie būtų ginami. Geriausias būdas apginti gentinius interesus, jų manymu, yra užkirsti kelią bet kokiam vyriausybės kišimuisi į tradicines gentines struktūras.

²⁶ Dobins J., Poole M. A., Long A., Runkle B., *After the War: Nation Building from FDR to George W. Bush*, Santa Monika, CA, Rand Corporation, 2008, p. 103, <http://www.rand.org/pubs/monographs/MG716/>, 2008 09 01.

Goras nėra išimtis. Jau buvo aptarta, kokia susidarė situacija provincijos administracijoje dėl genčių viršenybės. Geriausias būdas PAG nariams suprasti provincijos valdžią yra susipažinti su tuo, kas kokiai genčiai priklauso.

Naujai sukurtas Afganistano valdymo modelis ir provincijose remiamas PAG yra labiau pažįstamas europiečiam nei afganams. Dabartinis vyriausybės modelis nevisiškai atspindi ar integruoja tradicinę genčių sistemą. Genčių vyresnieji, kurie buvo labai įtakingi iki 2001 m., dabar gali jausti grėsmę savo autoritetui. Jų reakcijos gali būti įvairios. Jie gali priimti naują sistemą ir laikyti tai pranašumu prieš senąją. Kiti gali pasinaudoti galimybe ir „deleguoti“ į valdžios institucijas įmanomai daugiau savo gentainių siekdami likti įtakingais. Keletas gali svarstyti pradėti priešišką veiklą, siekdami pademonstruoti savo reikšmingumą ir išlaikyti buvusią įtaką. Gore yra vienas žmogus, kuris nuolat kelia problemas ir reguliariai praneša apie save įvairiais išpuoliais. Tai, žinoma, yra visiškai nepriimtina. Šiuo atveju jis privalo būti pastatytas į vietą ir žaidimo taisyklės jam turi būti išaiškintos.

Dabar, kai Gore PAG vykdo stabilizavimo užduotis, demokratijos skatinimas ir, tam tikra prasme, neefektyvios Afganistano vyriausybės propagavimas gali pakenkti bendrai situacijai. Žmonės gali atsukti prieš tarptautines pajėgas ar valdžią, kurią mes remiame, ir imti atvirai remti Talibaną. Dėl tos priežasties, kad visuomenės prigimtį keisti yra sunku ar visai neįmanoma, būtina išnaudoti ir integruoti egzistuojantį tradicinį valdymą. Ne demokratija su laisvais rinkimais, o saugumo užtikrinimas ir rekonstrukcijos vykdymas yra du klausimai, kurie labiausiai rūpi Afganistano žmonėms.

Išvados

Vadovavimas PAG Afganistane Lietuvai yra rimtas iššūkis. PAG *Čag-čaranas* daug pasiekė ir turi didelį potencialą tolimesnei teigiamai plėtrai. Ji padėjo stabilizuoti situaciją provincijoje. Jos operacijos užtikrino stabilų ir saugią aplinką. Sąlygos perėjimo prie rekonstrukcijos buvo sukurtos. PAG stipriosios pusė – integruota ir koordinuota veikla su civiliais. Tai privalo būti išsaugota ir toliau plėtojama. PAG integravo skirtingus nacionalinius požiūrius ir panaudoja jų potencialiausius momentus. Afganų kultūros ir provincijos žinios ir pažinimas yra laikoma dar viena PAG stipriąja puse.

Iš ankstesnės diskusijos apibendrinant galima pasakyti, kad PAG kaip karinė organizacija su civiliais vargiai gali nuosekliai ir visapusiškai vykdyti veiklą stabilizuojant ir rekonstruojant. Tvirtinant kitaip, būtų laikoma per daug ambicinga. PAG neturi nei pajėgumų, nei resursų efektyviai vykdyti rekonstrukciją ir užtikrinti liekamąjį efektą. Stabilizavimo užduotys yra labiau įmanomos, esant stipriam CIMIC ir civiliniam elementams, kurie remia šias pastangas. Provincijos atkūrimo grupės teisingiau būtų vadinti Provincijos stabilizavimo grupėmis. Tam, kad PAG liktų sėkmingos jos privalo koncentruoti savo veiklą į viso spektro stabilizavimo užduotis. PAG taip pat turi prisidėti

prie kovos su narkotikais pastangų, nes narkotikai Afganistane yra rimta saugumo grėsmė. Kontaktai su kitais aktoariais provincijoje, ypač provincijos valdžia, privalo likti svarbia veikla. PAG operacijos neturėtų būti ribojamos nacionalinių apribojimų. PAG turi turėti pakankamai reikiamų resursų kaip finansinių lėšų, ginkluotės, įrangos ir technikos ir pakankamai karinio ir civilio personalo, kad galėtų sėkmingai vykdyti stabilizavimo užduotis.

Potencialiai gali kilti rimtos grėsmės stabilumui, nesant perėjimo prie rekonstrukcijos. Išlaikydami pagrindinį dėmesį stabilizavimo veiklai, PAG turėtų palikti rekonstrukciją didesniems tarptautiniams donorams. PAG vaidmuo turi būti įtraukti tarptautines ir nevyriausybinės organizacijas ir padėti jiems įgyvendinti rekonstrukcijos projektus. Civiliai nariai yra ypatingai efektyvūs, užmezgant pradinis kontaktus ir pritraukiant tarptautines ir vyriausybinės organizacijas, siekiant užtikrinti sklandų perėjimą prie rekonstrukcijos. Specialiosios misijos nariai Kabule turėtų būti ryžtingesni įtikinant ISAF, Afganistano vyriausybę ir kitus tarptautinius partnerius naudoti finansinius resursus stabiliose provincijose, taip pat ir Gore.

PAG vadovaujančios šalys turėtų sutarti taikyti tokias pat strategijas dėl rekonstrukcijos lėšų panaudojimo. Būtina likti nuosekliais ir skatinti provincijas, kurios sugeba sukurti ir išlaikyti stabilią ir saugią aplinką. Lietuva kaip didesnė pajėgas siunčianti šalis Afganistane galėtų ieškoti būdų šių principų įgyvendinimui kituose Afganistano regionuose, siekiant užtikrinti stabilizavimą, ypač provincijose, besiribojančiose su Goru.

Tik apžvelgus dabartinę veiklą ir turint geresnį aplinkos supratimą, PAG operacijos taps efektyvesnės. Inovatyvus mąstymas ir ryžtas yra reikalingi tam, kad dabartiniai pasiekimai būtų išnaudoti tolimesnei plėtrai.